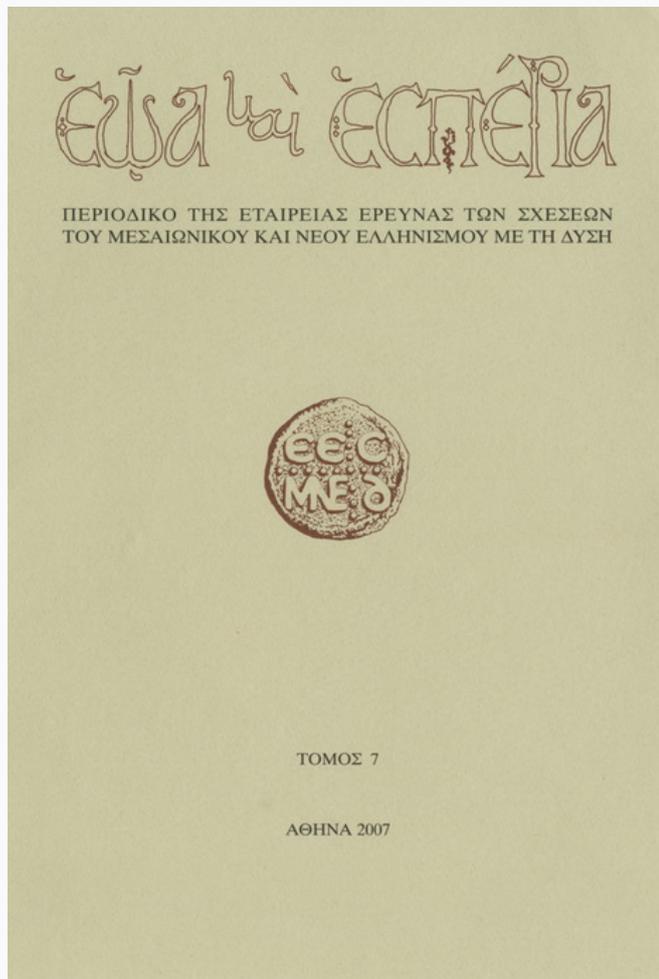

Έωα και Έσπέρια

Τόμ. 7 (2007)

ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ (130Σ-190Σ ΑΙ.). ΜΟΡΦΕΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ, ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΩΝ»: ΜΙΑ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ

ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΠΑΠΑΔΙΑ-ΛΑΛΑ

doi: [10.12681/eaesperia.85](https://doi.org/10.12681/eaesperia.85)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΠΑΠΑΔΙΑ-ΛΑΛΑ Α. (2007). ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ (130Σ-190Σ ΑΙ.). ΜΟΡΦΕΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ, ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΩΝ»: ΜΙΑ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ. *Έωα και Έσπέρια*, 7, 139-148. <https://doi.org/10.12681/eaesperia.85>

**«ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ
(13ος-19ος ΑΙ.). ΜΟΡΦΕΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ
ΟΡΓΑΝΩΣΗ, ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΩΝ»:
ΜΙΑ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ*¹**

Η έρευνα, με τίτλο «Ελληνικές Κοινότητες και Ευρωπαϊκός Κόσμος (13ος-19ος αι.). Μορφές αυτοδιοίκησης, κοινωνική οργάνωση, συγκρότηση ταυτοτήτων», πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του κοινοτικού προγράμματος ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ ΙΙ, σε συνεργασία του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και του Πανεπιστημίου Αθηνών.

Επιστημονικοί υπεύθυνοι της έρευνας υπήρξαν τα μέλη ΔΕΠ του Τομέα Ιστορίας του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών καθηγήτριες Όλγα Κατσιαρδή-Hering και Αναστασία Παπαδία-Λάλα και αναπληρώτρια καθηγήτρια Μαρία Ευθυμίου.

Μέλη της επιστημονικής ομάδας αποτέλεσαν οι διδάκτορες Ιστορίας Βασιλική Σειρηνίδου, ως μεταδιδακτορική ερευνήτρια, και Κατερίνα Κωνσταντινίδου και οι υποψήφιοι/υποψήφιες διδάκτορες-μεταπτυχιακοί/ές φοιτητές/φοιτήτριες του Τμήματος Δημήτρης Κοντογεώργης, Μαρίνα Κουμανούδη, Σωτήρης Κουτμάνης, Ίκαρος Μαντούβαλος, Κατερίνα Μουσαδάκου, Χριστίνα Παπακώστα και Λάμπρος Τραυλός. Επιπλέον, σημαντική συνδρομή στην προαγωγή της έρευνας ως επίσημα συνεργαζόμενα μέλη προσέφε-

---

* Η παρούσα μελέτη υλοποιήθηκε στο πλαίσιο του υποέργου «Ελληνικές Κοινότητες και Ευρωπαϊκός Κόσμος (13ος-19ος αι.). Μορφές αυτοδιοίκησης, κοινωνική οργάνωση, συγκρότηση ταυτοτήτων» του προγράμματος ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ ΙΙ, που πραγματοποιήθηκε στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών υπό την επιστημονική εποπτεία των καθηγητριών κ.κ. Όλγας Κατσιαρδή-Hering και Αναστασίας Παπαδία-Λάλα και της αναπληρώτριας καθηγήτριας κ. Μαρίας Ευθυμίου. Η μελέτη χρηματοδοτήθηκε από το πρόγραμμα ΕΠΕΑΕΚ ΙΙ στο πλαίσιο του προγράμματος «ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ – Ενίσχυση Πανεπιστημιακών Ερευνητικών Ομάδων» με ποσοστό 75% από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και με ποσοστό 25% από Εθνικούς Πόρους.

1. Το κείμενο αυτό εκφράζει τις κοινές θέσεις των τριών επιστημονικών υπευθύνων του Προγράμματος, Όλγας Κατσιαρδή-Hering, Αναστασίας Παπαδία-Λάλα και Μαρίας Ευθυμίου, περιέχει δε, μεταξύ άλλων, στοιχεία που συγκρότησαν την ερευνητική πρόταση και διατυπώθηκαν τόσο από τις τρεις επιστημονικούς υπευθύνους όσο και από τη Βασιλική Σειρηνίδου και άλλα μέλη της ερευνητικής ομάδας.

ραν η Διευθύντρια του Ελληνικού Ινστιτούτου Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Σπουδών Βενετίας καθηγήτρια κυρία Χρύσα Μαλτέζου και η καθηγήτρια της Σχολής Αρχαιολογίας στο Βουκουρέστι κυρία Όλγα Cicanci.

Η έρευνα υπήρξε ετήσια, με αφετηρία τον Μάρτιο του 2005 και λήξη την 28η Φεβρουαρίου 2006, έλαβε δε εξαμηνιαία παράταση, έως την 31η Ιουλίου 2006, για την κάλυψη ορισμένων επιστημονικών και διαδικαστικών εκκρεμοτήτων.

Στο επίκεντρο της έρευνας βρίσκεται η ιστορική κατηγορία της κοινότητας. Σε μια αμφίδρομη πορεία, σύνθετες θεωρητικές κατασκευές έχουν προσφέρει τα μεθοδολογικά εργαλεία για τη σφαιρική προσέγγιση επιμέρους κοινωνικών περιπτώσεων, οι οποίες, αντίστοιχα, έχουν εμπλουτίσει το πραγματολογικό υλικό με πολύπλευρα παραδείγματα, διάφορων χώρων, χρόνων, ιστορικών χαρακτηριστικών.

Στο πλαίσιο αυτό, το ζήτημα της κοινοτικής παράδοσης στον ελληνικό χώρο κατά τους νεότερους χρόνους έχει αποτελέσει προσφιλέστερο ερευνητικό αντικείμενο τόσο της ιστοριογραφίας όσο και της νομικής, της πολιτικής επιστήμης, της κοινωνιολογίας, της λαογραφίας, της ανθρωπολογίας. Ανάλογα με τις θεωρητικές προϋποθέσεις του εκάστοτε ερευνητή αλλά και με τον τρόπο που ο κάθε επιστημονικός κλάδος συγκροτεί το αντικείμενό του, οι κοινότητες θεωρήθηκαν είτε ως ένδειξη συνέχειας και νομιμότητας απέναντι στις κεντρικές εξουσίες είτε ως ένδειξη «απόκλισης» ή αντίστασης του τοπικού στις ομογενοποιητικές αξιώσεις αυτών. Σε κάθε περίπτωση, αδιαμφισβήτητος παραμένει ο ρόλος των κοινοτήτων ως συστατικού στοιχείου της ιστορίας του Νέου Ελληνισμού, της ελληνικής δηλαδή ιστορίας κατά την περίοδο των ξένων κυριαρχιών, που, συμβατικά έστω, μπορεί να οριοθετηθεί μεταξύ της άλωσης της Κωνσταντινούπολης από τους Φράγκους Σταυροφόρους και τους Βενετούς, το 1204, και της σύστασης του Ελληνικού Κράτους, το 1828.

Στις ιστορικές συνάψεις της περιόδου αυτής, η κοινότητα αποκτά ιδιαίτερη σημασία, καθώς για τον ελληνικό κόσμο δεν αποτελούσε απλή, παραπληρωματική λειτουργία, στο πλαίσιο μιας ομοειδούς κεντρικής εξουσίας, αλλά τη μοναδική θεσμική του έκφραση, στο πλαίσιο κεντρικών εξουσιών με διάφορα χαρακτηριστικά.

Η έννοια της κοινότητας υπό πολλαπλές όψεις συγκροτεί μια από τις κύριες συνιστώσες του γνωστικού αντικείμενου της Ιστορίας του Νέου Ελληνισμού στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών. Είναι κεντρική παράμετρος στη διδασκαλία της περιόδου τόσο της τουρκοκρατίας όσο και της βενετοκρατίας, σε προπτυχιακό και μεταπτυχιακό επίπεδο, έχει δε αποτελέσει α. αντικείμενο επιστημονικών μελετών από την πλευρά των διδασκουσών, β. ολοκληρωμένων και υπό εκπόνηση

διδασκατορικών διατριβών και διπλωματικών εργασιών, γ. μικρών, θεματικά εστιασμένων ερευνητικών προγραμμάτων. Η μακρά αυτή εμπειρία έχει αποδώσει ικανούς ερευνητικούς καρπούς, παράλληλα δε, έχει αναδείξει την πολλαπλότητα της ελληνικής κοινοτικής περίπτωσης, που εν πολλοίς παρακολουθεί ως προς την οργάνωση και την εξέλιξη την εκάστοτε και κατά τόπο πολιτική κυριαρχία, υπό την οποία λειτουργούσε.

Κάτω από τους όρους αυτούς, η ελληνική κοινότητα της υπό εξέταση περιόδου μπορεί να διακριθεί στην κοινότητα της οθωμανικής κυριαρχίας, στην κοινότητα της βενετικής κυριαρχίας και στην κοινότητα των παροικιών. Από την πλευρά της ιστοριογραφίας, το ενδιαφέρον έχει επικεντρωθεί κυρίως στην κοινοτική οργάνωση του ελληνορθόδοξου πληθυσμού στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, σε σημείο που συχνά αυτή επικαλύπτει όλες τις υπόλοιπες κοινοτικές περιπτώσεις. Σε μικρότερη έκταση έχουν εξετασθεί οι κοινοτικοί θεσμοί στον βενετοκρατούμενο ελληνικό χώρο και στις ελληνικές κοινότητες της Διασποράς, παρότι τα τελευταία χρόνια βρίσκονται στο επίκεντρο μεγάλης επιστημονικής συζήτησης και η μελέτη τους, με άξονα τοπικά παραδείγματα, έχει προαχθεί και στο θεωρητικό και στο πραγματολογικό επίπεδο.

Με βάση το ερευνητικό αυτό τοπίο, προκρίθηκε η εστίαση του ερευνητικού προγράμματος στα δύο τελευταία κοινοτικά σκέλη, με πεδίο παρατήρησης αφενός αστικές κοινότητες του βενετοκρατούμενου ελληνικού χώρου, αφετέρου κοινότητες της Διασποράς, και με την κοινότητα της τουρκοκρατίας να αποτελεί μόνο πεδίο συγκριτικής εξέτασης. Ενισχυτικά προς την ερευνητική αυτή κατεύθυνση λειτούργησαν παράγοντες ουσιαστικής σύγκλισης. Και στις τρεις κοινοτικές περιπτώσεις καθιερωμένη είναι η απόδοσή τους με τον όρο του «ελληνικού». Πρόκειται για κοινή ορολογία, που, ωστόσο, δεν παραπέμπει αναγκαστικά σε κοινές υποδηλώσεις, καθώς άλλοτε αναφέρεται στα κοινοτικά υποκείμενα και άλλοτε στον χώρο ανάπτυξης των κοινοτικών θεσμών, με πολλές επιμέρους αποχρώσεις. Από την πλευρά τους, σε αντίθεση με την περίπτωση της τουρκοκρατίας, οι δύο άλλοι κοινοτικοί τύποι –του βενετοκρατούμενου ελληνικού χώρου και των παροικιών– εμφανίζουν μια επιπρόσθετη, ιδιαίτερη συνάφεια: πρόκειται για τη σύνδεση της λειτουργίας τους με την Ευρώπη. Ειδικότερα, ο ευρωπαϊκός παράγοντας εμφανίζεται με τη μορφή είτε της πολιτικής κυριαρχίας στον ελληνικό χώρο μιας ευρωπαϊκής δύναμης, όπως η Βενετία, είτε, αντιστρόφως, ως ο εκτός Ελλάδος γεωγραφικός-πολιτικός χώρος υποδοχής ελληνορθόδοξων παροίκων και φιλοξενίας της κοινοτικής τους συσσωμάτωσης. Σημειώνεται δε ότι, μεταξύ αυτών των δύο περιπτώσεων, συνδετικός είναι ο ρόλος της Βενετίας, καθώς η Γαλινοτάτη Δημοκρατία, παράλληλα με την πολιτική επιβολή της σε ελληνικές περιοχές, φιλοξένησε στον μητροπολιτικό χώρο, στην

Ιταλία, μια πρόωμη, δυναμική ελληνική κοινότητα, πρότυπο για άλλες κοινοτικές συσσωματώσεις στην υπόλοιπη Ευρώπη. Τέλος, και οι δύο κοινοτικές περιπτώσεις διαθέτουν κοσμικά χαρακτηριστικά, με τον παράλληλο αποκλεισμό των εκκλησιαστικών από τις διοικητικές λειτουργίες τους, ενώ συντελούν στην ανάδειξη της ταυτότητας των ελληνικών πληθυσμών σε ένα σύνθετο πολιτικό-πολιτισμικό περιβάλλον.

Στο πλαίσιο της ευρύτερης προβληματικής, ως επιμέρους ερευνητικοί άξονες του προγράμματος προκρίθηκαν οι ακόλουθοι:

α. Το θεσμικό πλαίσιο της κοινοτικής οργάνωσης, ειδικότερα οι επιδράσεις του πολιτικού συστήματος και των νομοθετικών ορισμών της κατά περίπτωση κεντρικής εξουσίας στη διαμόρφωση αυτού.

β. Ενδοκοινοτικές όψεις, με έμφαση στις κοινωνικές συνιστώσες της κοινοτικής ιδιότητας, την κοινωνική διαστρωμάτωση στο εσωτερικό τους και τη διαμόρφωση της ιδεολογίας των κοινοτικών μελών.

γ. Κοινοτική δραστηριότητα (οικονομική, κοινωνική, πνευματική), αλλά και ατομικές δράσεις κοινοτικών μελών, που συμβάλλουν στη συγκρότηση του συλλογικού.

Στο πρώτο σκέλος της έρευνας, με εστίαση στην περίοδο της βενετοκρατίας, η έρευνα, που πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα και στη Βενετία, επικεντρώθηκε σε τρεις θεματικούς-αρχαιακούς κύκλους:

Στον πρώτο κύκλο εμπίπτει η μεγάλη κατηγορία των πρεσβειών, με γενικό θέμα: «Καταλογογράφηση, αποδελτίωση, μεταγραφή πρεσβειών», τόσο δημοσιευμένων (σε πλήρη μορφή, σε αποσπάσματα ή σε περιλήψεις) όσο και ανέκδοτων, με έμφαση στην Κρήτη αλλά επίσης και σε πολλές άλλες βενετοκρατούμενες ελληνικές περιοχές. Πρόκειται για τον σημαντικό θεσμό, απότοκο των τοπικών κοινωνικών διεργασιών, μέσω του οποίου οι επιμέρους συσσωματώσεις-κοινότητες των εγχώριων πληθυσμών επικοινωνούσαν με τη Μητρόπολη Βενετία, υπέβαλλαν τα αιτήματά τους και προκαλούσαν τις απαντήσεις της, που στο εξής αποκτούσαν ισχύ νόμου. Στο πλαίσιο αυτό, τα κείμενα των πρεσβειών αποτελούν πολύτιμη πηγή για την αποτύπωση της τοπικής ζωής και ειδικότερα για τις λειτουργίες των συλλογικών σωμάτων. Επιπλέον, συγκριτική-συνθετική εικόνα μπορεί να προκύψει μέσα από τη χρήση των δημιουργημένων βάσεων δεδομένων, όπου σε ειδικές εγγραφές για την κάθε πρεσβεία περιλαμβάνονται στοιχεία, όπως η ημερομηνία, η περιγραφή των βασικότερων θεματικών ομάδων-αιτημάτων με λέξεις-κλειδιά (π.χ. διοίκηση, εμπόριο, δικαιοσύνη, εκπαίδευση, φόροι, άμυνα, πειρατεία), ο τόπος προέλευσης, τα ονόματα των πρέσβων, η μορφή της πρεσβείας, ο αριθμός των άρθρων, η βιβλιογραφική και η αρχαιακή παραπομπή και, τέλος, η περιληπτική απόδοση του περιεχομένου της πρεσβείας (ερευνητριες: κυρίως Μαρίνα Κουμανούδη και Κατερίνα Μουσαδάκου, σε

μικρότερο βαθμό Κατερίνα Κωνσταντινίδου και Χριστίνα Παπακώστα).

Στον δεύτερο κύκλο ανήκει έρευνα με τίτλο «Εντοπισμός και καταγραφή των βιβλίων γάμων και βαπτίσεων των βενετών και κρητικών ευγενών της βενετοκρατούμενης Κρήτης (16ος-17ος αι.)», ενδεικτικό τμήμα του οποίου έχει ήδη αποτελέσει αντικείμενο ηλεκτρονικής επεξεργασίας σε ειδική βάση δεδομένων. Το σημαντικό αυτό ιστορικό υλικό επιτρέπει την αποκατάσταση των οικογενειακών δέντρων των ευγενών του Χάνδακα στο διάστημα από τον 16ο αιώνα έως το τέλος του Κρητικού Πολέμου (1669) και αναδεικνύει ζητήματα, όπως το μέγεθος των οικογενειών, τα δίκτυα οικογενειακών και κοινωνικών σχέσεων, οι γαμήλιες στρατηγικές (ερευνήτρια: Κατερίνα Κωνσταντινίδου).

Τέλος, στον τρίτο κύκλο εντάσσεται η έρευνα και μεταγραφή ανέκδοτου αρχαιικού υλικού για μικρές, αλλά με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, αστικές κοινότητες, όπως η Πάργα, η Πρέβεζα, η Βόνιτσα (καταστατικά ίδρυσης, κανονισμοί λειτουργίας, κοινοτικές δραστηριότητες), με τρόπο ώστε να αναδειχθεί ο ρόλος των επιμέρους κοινοτήτων, στο πλαίσιο των τοπικών κοινωνιών, και τα παραδείγματα της αστικής κοινοτικής οργάνωσης στον βενετοκρατούμενο ελληνικό χώρο να εμπλουτισθούν, μέσα από την ιστορική αξιοποίηση των συγγεντρωμένων και ηλεκτρονικά καταγραμμένων ανέκδοτων και δημοσιευμένων ιστορικών τεκμηρίων (ερευνήτρια: Χριστίνα Παπακώστα).

Ως προς το δεύτερο σκέλος της έρευνας, με επίκεντρο τις ελληνικές παροικίες στον ευρωπαϊκό χώρο, η διεξαγωγή του πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα και σε διάφορους χώρους στο εξωτερικό (Βενετία, Βιέννη, Ουγγαρία, Ρουμανία). Στο πλαίσιο αυτό εντάσσονται οι ακόλουθες υποέρευνες:

«Συμπλήρωση βιβλιογραφίας για τον Παροικιακό Ελληνισμό (15ος-19ος αι.) σε βάση δεδομένων Access» (ερευνητής: Ίκαρος Μαντούβαλος)².

«Ελληνική Αδελφότητα Βενετίας, 17ος-19ος αι.». Στόχος υπήρξε η συγκέντρωση αρχαιικού υλικού σχετικού με την οργάνωση της Αδελφότητας της Βενετίας και τη διαμόρφωση της ιστορικής μνήμης της κοινότητας, με βάση αρχαιικά κείμενα (γνωστά ως *stampe*, *memorie*, *informazioni*), καθώς και η επεξεργασία αρχαιικού υλικού (διαθήκες, εμπορική αλληλογραφία κ.ά.), που συμβάλλει στη συγκρότηση της εικόνας του έλληνα εμπόρου-μέλους της Αδελφότητας της Βενετίας (ερευνητής: Σωτήρης Κουτμάνης).

Τμήμα της έρευνας αφιερώθηκε στην ευρύτερη ελληνική παρουσία στην Αψβουργική Μοναρχία και πραγματοποιήθηκε στη Βιέννη και σε πόλεις της Ουγγαρίας. Στο πλαίσιο αυτό εντάσσονται οι ακόλουθες υποέρευνες:

«Βιβλιοθήκη Δάρβαρη», και ειδικότερα η μεταγραφή των τίτλων του

2. Βλ. στην ιστοσελίδα <http://elliniki-diaspora.arch.uoa.gr>.

καταλόγου των 1.108 βιβλίων του Δημητρίου Δάρβαρη, η βιβλιογραφική ταύτισή τους και η κατάρτιση βιβλιογραφίας γύρω από την ιστορία του βιβλίου. Σημειώνεται ότι ο Δάρβαρης αποτελεί παραδειγματική περίπτωση εμπόρου - λογίου, μέσω της οποίας μπορούν να αναγνωσθούν οικονομικές, κοινωνικές και πολιτισμικές διεργασίες που έλαβαν χώρα στα πλαίσια των ελληνικών εμπορικών παροικιών του 18ου αιώνα (ερευνητρια: Βασιλική Σειρηνίδου).

«Ελληνοβλαχική κοινότητα Miskolc» και «Έλληνες στο Miskolc, στη Βουδαπέστη και στο Sátoraljaújhely της ΒΑ Ουγγαρίας». Οι δύο αυτές υποέρευνες, με αφετηρία υλικό που είχε συγκεντρώσει ή εντοπίσει σε παλαιότερα επιστημονικά ταξίδια η Όλγα Κατσιαρδή-Heqing, στόχευσαν αφενός στη μεταγραφή αρχαιακού υλικού για την ελληνική παρουσία στο Miskolc της Ουγγαρίας τον 18ο αιώνα (καταστατικό της ελληνοβλαχικής κοινότητας, απογραφικές πηγές της παροικίας, καταστατικό του σχολείου) και αφετέρου στην καταγραφή και καταλογογράφηση υλικού σχετικού με την παρουσία ελλήνων οθωμανών υπηκόων τον 18ο και στις αρχές του 19ου αιώνα στην περιοχή του Tokaj (ερευνητής: Ίκαρος Μαντούβαλος).

«Ελληνικά βιβλία στην κοινότητα του Kécskémét», με στόχο την κατάρτιση καταλόγου των ελληνικών εντύπων που σώζονται στην κοινότητα του Kécskémét και εν πολλοίς αποτελούσαν μέρος της βιβλιοθήκης Ζαβίρα (ερευνητρια: Βασιλική Σειρηνίδου).

Τέλος, η υποέρευνα «Ελληνικές παροικίες / Αρχαιακή έρευνα σε πόλεις της Ρουμανίας (Βραϊλα, Κωνσταντζα, Γαλάτσι, Tulcea, Giurgiu, Βουκουρέστι) αποσκοπεί καταρχάς να δημιουργήσει μια βάση για συστηματική μελέτη κατά κύριο λόγο της διοικητικής οργάνωσης (κοινοτήτων και συλλόγων) και της έντυπης παραγωγής των ελλήνων παροίκων, όπως και της βιβλιογραφίας περί τους ελληνικούς συλλόγους γενικά στον χώρο της Ρουμανίας (ερευνητής: Δημήτριος Κοντογεώργης).

Σημειώνεται ότι όλες οι επιμέρους έρευνες υποστηρίχθηκαν ηλεκτρονικά με την επιστημονική συνδρομή του μέλους της ερευνητικής ομάδας Λάμπρου Τραυλού.

Το πλούσιο ιστορικό υλικό που συγκεντρώθηκε αναδεικνύει το νομοθετικό πλαίσιο, τους κανόνες λειτουργίας και τους θεσμούς της αυτοδιοίκησης του Νέου Ελληνισμού. Επί τη βάση αυτού, η έρευνα κατέληξε, σύμφωνα και με τους αρχικούς ερευνητικούς στόχους, στα ακόλουθα:

1. Σύνταξη επιστημονικών εκθέσεων ερευνητικών αποτελεσμάτων.

2. Ηλεκτρονική επεξεργασία. Ειδικότερα, έχουν δημιουργηθεί α. ηλεκτρονικοί καταλόγοι του αρχαιακού υλικού, β. ηλεκτρονικές δημοσιεύσεις μεταγραμμένων αρχαιακού υλικού, γ. ηλεκτρονικές βάσεις δεδομένων, που σήμερα απόκεινται στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Το υλικό αυτό προσδοκάται ότι

θα αποτελέσει αφετηρία για νέες ερευνητικές εργασίες από την πλευρά τόσο των μελών της ερευνητικής ομάδας όσο και άλλων ερευνητών. Ειδικά δε στον πανεπιστημιακό χώρο, θα συμβάλει στην προαγωγή του διδακτικού-ερευνητικού έργου, καθώς τμήματα αυτού μπορεί να αποτελέσουν αντικείμενο διδακτορικών διατριβών και μεταπτυχιακών ή και σεμιναριακών εργασιών.

3. Επιστημονικές ανακοινώσεις που παρουσιάστηκαν σε ειδική Ημερίδα. Η Ημερίδα αυτή έλαβε χώρα στο Ιστορικό Αρχείο του Πανεπιστημίου Αθηνών, στις 27 Φεβρουαρίου 2006. Κατά την έναρξή της χαιρετισμό απήθυνε η Διευθύντρια του Τομέα Ιστορίας του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών καθηγήτρια κ. Άννα Ραμού, ενώ ευχές για την επιτυχία της απέστειλε ο Πρόεδρος του ίδιου Τμήματος καθηγητής κ. Κωνσταντίνος Μπουραζέλης. Τις εργασίες της παρακολούθησαν πολυάριθμοι πανεπιστημιακοί, ερευνητές από διάφορα ερευνητικά κέντρα, άλλοι ιστορικοί, μεταπτυχιακοί και προπτυχιακοί φοιτητές. Τα μέλη της ερευνητικής ομάδας, καθώς και οι κ.κ. Μαρία Στασινοπούλου και Oliver Jens Schmitt, καθηγήτρια και καθηγητής, αντίστοιχα, του Πανεπιστημίου της Βιέννης, παρουσίασαν ως απόρροια, κατά κύριο λόγο, των επιστημονικών πορισμάτων που προέκυψαν από την έρευνα, δεκαέξι, συνολικά, ανακοινώσεις, με άξονα αφενός αστικές κοινότητες των βενετοκρατούμενων ελληνικών περιοχών, αφετέρου ελληνικές κοινότητες του ευρωπαϊκού χώρου (Βενετίας, Βιέννης, πόλεων Ουγγαρίας και Ρουμανίας).

4. Σύνταξη επιστημονικών μελετών, τρεις από τις οποίες έχουν γίνει δεκτές προς δημοσίευση στα *Τετράδια Εργασίας* του Κέντρου Νεοελληνικών Ερευνών του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών και στα περιοδικά *Θησαυρίσματα* και *Μνήμων*, ενώ το μεγαλύτερο μέρος τους περιλαμβάνεται στον παρόντα Ζ' τόμο του περιοδικού *Έφα και Έσπέρια*, της «Εταιρείας Έρευνας των Σχέσεων του Μεσαιωνικού και Νέου Ελληνισμού με τη Δύση».

Ολοκληρώνοντας, από την πλευρά και των τριών επιστημονικών υπευθύνων ειλικρινείς ευχαριστίες απευθύνονται στις καθηγήτριες κυρίες Χρύσα Μαλτέζου και Όλγα Cicançi για την πολύπλευρη επιστημονική συνεργασία τους, καθώς και στην καθηγήτρια κ. Μαρία Στασινοπούλου και στον καθηγητή κ. Oliver Jens Schmitt για τις επιστημονικές συμβολές τους στην Ημερίδα.

Ιδιαίτερες είναι οι ευχαριστίες προς το διοικητικό συμβούλιο της «Εταιρείας Έρευνας των Σχέσεων του Μεσαιωνικού και Νέου Ελληνισμού με τη Δύση» και προς τις Διευθύνσεις του Κέντρου Νεοελληνικών Ερευνών του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών και των περιοδικών *Θησαυρίσματα* και *Μνήμων* για την αποδοχή της δημοσίευσης των επιστημονικών μελετών του Προγράμματος.

Επιπλέον, για τη συνεργασία στις δύσβατες γραφειοκρατικές ατραπούς εκφράζονται ευχαριστίες προς τα μέλη του διοικητικού προσωπικού του Πανεπιστημίου Αθηνών.

Τέλος, ιδιαίτερη αναφορά και οι θερμότερες ευχαριστίες οφείλονται στα μέλη της ερευνητικής ομάδας για την πλούσια ερευνητική τους συνεισφορά, τις δυναμικές επιστημονικές τους παρεμβάσεις και το γόνιμο κλίμα συνεργασίας, χάρη στο οποίο έγινε εφικτή η αντιμετώπιση δυσχερειών, που κάποτε φάνταζαν ανυπέρβλητες.

SUMMARY

GREEK COMMUNITIES AND EUROPEAN WORLD (13TH-19TH CENTURIES).

PATTERNS OF SELF-ADMINISTRATION, SOCIAL ORGANIZATION, IDENTITIES' FORMATION: A RESEARCH PROPOSAL

This paper provides an overview of the above research programme, which was implemented as part of the PYTHAGORAS II programme administered by the EU in collaboration with the Hellenic Ministry of Education and Religious Matters and the University of Athens. Professors Olga Katsiardi-Hering and Anastasia Papadia-Lala and Assistant Professor Maria Efthymiou, members of the Department of History and Archaeology, undertook academic responsibility for the project. The research team consisted of Ph.D. holders and candidates and post-graduate students (Vassiliki Seirinidou and Katerina Konstantinidou, as well as Dimitrios Kontogeorgis, Marina Koumanoudi, Sotiris Koutmanis, Ikaros Mantouvalos, Katerina Mousadakou, Christina Papacosta, Lambros Travlos), with the contribution of Professor Chryssa Maltezou, Director of the Hellenic Institute of Byzantine and Post-Byzantine Studies of Venice, and Professor Olga Cicanci (Archival Studies at Bucharest).

The historical category of the community as a factor in the history of New Hellenism lies at the heart of the research, which explored various aspects of the phenomenon through an examination of numerous urban communities in Greek lands under Venetian rule (13th-18th centuries) on the one hand, and of the communities of the Diaspora on the other: the Greek Brotherhood of Venice, Greek communities and commercial companies in the Habsburg Monarchy, Greek communities in the Trans-Danubian Principalities/ Romania. The two types of community are linked by their connection with Europe, their secularity and by their contribution to the emergence of the identity of the Greek populations in a complex politico-cultural environment. The most-studied community in the Ottoman Empire is used for purely comparative purposes.

The main research axes were: a) the institutional framework of community organization, b) intra-community features, c) community activities.

The research was undertaken in Athens and various sites abroad and was backed up by archive material both published and unpublished (embassies, statutes, registers of marriages and baptisms, property registers, wills, commercial correspondence).

The results of the research include:

1. The compiling of academic reports detailing the research results;
2. Electronic processing (a. digital catalogues of archive material, b) electronic publications of transcribed archive material, c) electronic databases, now held at the University of Athens);
3. Academic papers presented at the One-day Conference held at the University of Athens Historical Archive on February 27, 2006;
4. The production of academic papers published in reputable academic series and academic journals.

The historical material assembled and the conclusions drawn from the subsequent research will contribute to the furtherance of academic research and teaching at the university level.

ANASTASIA PAPADIA-LALA